

Als taal dus echt een ding is

Als kinderen 1 jaar zijn, 'horen ze te gaan brabbelen', vertelt Heleen Gorter. „Mijn zoon brabbelde niet, en ging ook niet praten. Woordjes als *mama, papa, poes*: zei hij niet. Ik klopte bij het consultatiebureau aan, maar daar vond ik geen gehoor. 'Elk kind ontwikkelt zich op zijn eigen manier', zeiden ze dan. En heel veel ouders krijgen dat nog steeds te horen.”

Terwijl er dan wel degelijk iets aan de hand kan zijn. „Ik was er al alert op. Taalproblemen komen in mijn familie voor. Twee neven gingen ook niet praten.”

Taal is ons alles – ga maar na. Want als je niet kunt zeggen wat je wilt zeggen, of voelt, kom je nergens. Hoe dat ingrijpt op een leven, ondervond de Noord-Hollandse Heleen Gorter met haar gezin. Ze schreef een boek, 'Vechten voor mijn kind met een TOS', en geeft nu lezingen door het land. „Zo'n zeven procent van de kinderen heeft een taalontwikkelingsachterstand (TOS), dat is meer dan ADHD en autisme samen. Terwijl bijna iedereen wel een beeld heeft van autisme of ADHD, heeft bijna niemand ooit van TOS gehoord. Ik wil dat dit veel meer bekend wordt.”

Doorverwezen

„Bij alles wat hij wilde zeggen, gilte hij. En als je heel goed luisterde, hoorde je verschil in toonhoogte. En in ritme. Dus hij was wel bezig om iets te zeggen. Omdat hij niet kon duidelijk maken wat hij wilde zeggen, schopte, sloeg en beet hij.”

Toen het de kno-arts ook opviel dat haar zoon niet goed sprak, kregen ze een doorverwijzing naar het audiologisch centrum. Daar is hij uiteindelijk getest. Haar zoon bleek een taalontwikkelingsstoornis (TOS) te hebben. „Al heette dat toen nog ESM, Ernstige Spraak-Taalmoeilijkheden genoemd. Het heeft ook niets met iemands intelligentie te maken - mijn zoon is juist bovengemiddeld intelligent. Via het audiologisch centrum kon mijn zoon naar de vroegbehandelgroep op de peuterspeelzaal, voor logopedie en fysiotherapie. Tweeënhalf was hij toen. Wij mochten op oudercursus, maar zo'n type ouder vond ik mezelf niet. Drie weken later belde ik huilend op. Ik zag het niet meer zitten. We hebben de cursus gedaan en ontzettend veel geleerd.”

Haar zoon („Ik noem hem Mat-thijs in het boek, en zijn zus Simone, om ze toch een beetje privacy te geven”) moest op een heel andere manier taal leren. „Veel met gebaren, beeld, filmpjes. Hij zei 'hatoe oer'. Dat bleken Bert & Ernie van Sesamstraat. En 'harre', dat was rennen. 'Bapoem' slapen. 'Toetoe-tat' was schommel, waarschijnlijk noemde hij die zo, omdat hij zo kraakte. Op een gegeven moment

Heleen Gorter en haar dan vijfjarige zoon.

EIGEN FOTO

had hij een woordenschat van twintig woorden. En we hadden een stuk of honderd gebaren.”

Zijn zus had, zou je kunnen zeggen, 'TOS-light'. „Het komt in verschillende varianten voor”, vertelt Gorter. „Simone' ging gewoon praten. Alleen toen ze in groep 2 kwam, vond haar juf dat ze een extra jaar moest 'kleutereren'. Willekeurige woordenrijtjes, zoals stoel, paardenbloem, hond, kon ze niet herhalen of onthouden. Zij bleek vooral 'woordvindproblemen' te hebben. Je weet het wel, maar kunt er niet opkomen. Nog steeds heeft ze moeite met dingen verwoorden, maar ze heeft de havo gehaald en studeert nu. Wel moet ze er knalhard voor leren.”

Problematischer

De ontwikkeling van Gorters zoon bleek, en blijft problematischer. „Je ziet dat kinderen met een TOS ook vaker motorische problemen hebben, en sociaal-emotionele. Mijn zoon dus ook.” En eigenlijk is dat heel logisch. „Je hebt taal nodig om contact te maken. En interactie om je sociaal te ontwikkelen. En je kunt pas wat doen aan sociaal ongewenst gedrag, als diegene beseft wat de ander voelt of heeft. 'Mat-thijs' kende lang maar twee emoties: boos en verdrietig. En als hij boos was, werd hij daar weer verdrietig van.”

Het is ook de onmacht. „Je voelt geen verdriet, je bent verdriet. Het zit in al je vezels. Want andere kinderen hebben er allemaal woorden voor, maar hij niet.”

„Hij kon naar het speciaal onderwijs, dat gelukkig in onze woonplaats zat. Vanaf eind groep 3 praatte hij zo goed, dat hij naar het reguliere onderwijs kon, met extra ambulante begeleiding. Maar zijn gedrag ging niet vooruit. Daar had school niet zoveel last van, wij hadden dat wel. Hij gilte, schopte, sloeg, beet.”

Toen werd er toch even gedacht aan autisme of ADHD. „Maar hij bleek een sociaal-emotionele ont-

wikkelingsachterstand te hebben. Daarna hebben we begeleiding thuis gekregen, met een persoonsgebonden budget (PGB). Een keer in de veertien dagen ging hij naar de logeeropvang – zodat wij even rust hadden.”

Het gaat met vallen en opstaan, vertelt Gorter. Nog steeds. „In groep 5 is hij veel gepest. Omdat je wat raar kunt reageren. Als er bijvoorbeeld op het schoolplein een spel wordt gedaan, komt hij best mee. Maar halverwege worden ineens de spelregels veranderd – en dan snapt hij het niet meer.”

Ook met instellingen en indicaties is het soms 'worstelen'. „Voor autisme hebben scholen en instellingen van alles op de plank liggen, gesubsidieerd. Voor een TOS niet.”

In groep 8 kwam haar zoon thuis te zitten. „Zijn leerkracht ging hem als de andere kinderen behandelen. Wilde zijn problematiek niet zien. Zijn logopedie-testen waren ook goed – dus zijn indicatie ging naar beneden, en ook zijn begeleiding. En hij kwam bij een paar kinderen aan tafel die geen goede combinatie was. Mat-thijs kwam huilend thuis, en bleef huilend thuis. Het lijkt wel alsof er glas tussen ons zit, zei hij over zijn leraar. 'Hij ziet me wel, maar hoort me niet'. Wat ik best knap gezegd vond voor een jongen met een TOS. Wij moesten er van school maar op vertrouwen dat het goed kwam. Het was ook vier jaar steeds goed gekomen.”

Fietsexamen

Een teleurstellend schooladvies ('vmbo-kader') en een aankomend verkeersexamen bleken het breekpunt. „Er waren twee dingen in groep 8 waar mijn zoon heel erg naar uitkeek: de musical en het schoolkamp. Nou kan mijn zoon wel fietsen, maar niet goed zijn hand uitsteken. Dat moet je wel doen bij het verkeersexamen – anders zak je. De leraar had gezegd: wie zijn verkeersdiploma niet haalt, mag niet mee op schoolkamp.”

Wel begrip, geen contact

TOS (Taalontwikkelingsachterstand) wordt niet veroorzaakt door een gehoorprobleem, lage intelligentie, meer-taligheid of een aantoonbare neurologische aandoening.

TOS wordt ook niet veroorzaakt door onvoldoende taalinput. Wanneer een kind onvoldoende taalinput heeft gehad, spreken we over een blootstellingsachterstand. Een blootstellingsachterstand kan een kind nog inhalen; een taalstoornis blijft. Ongeveer 75 procent van de kinderen die op 5-jarige leeftijd een diagnose TOS heeft, heeft die diagnose op 12-jarige leeftijd nog steeds. Kinderen met TOS vormen een gevarieerde groep. Dit houdt in dat de taalproblemen kunnen variëren in ernst en aard. Het ene kind met TOS kan alleen moeite hebben met het spreken, terwijl een ander kind met TOS problemen heeft met zowel het spreken als het begrijpen van taal.

Een dysfasische ontwikkeling is een neurologische spraak-taalontwikkelingsstoornis waarbij het kind meestal veel meer begrijpt dan het zelf kan zeggen. Uiteraard zijn er verschillende graden van ernst en wordt het beeld sterk gekleurd door de leeftijd. Een dysfasische ontwikkeling komt betrekkelijk vaak voor, ook de ernstige vormen zijn niet zeldzaam. In Nederland wordt bij dit beeld veelal gesproken van een (specifieke) taal (ontwikkelings)stoornis (S-TOS).

Bronnen: tosinbeeld.nl/wat-is-tos/dysphasia.org

„De Cito-week was gewoon te veel voor hem. Hij moest ook nog twee spreekbeurten - die ook heel moeilijk voor hem zijn - inhalen. Dus die Citoscore was slecht. Zie je wel, zei school, kader. Terwijl wij voor mbo-tl gingen. De school die we op het oog hadden, kon hem de ondersteuning bieden die hij nodig had.”

„Gelukkig durfden ze het aan met hem”, zegt Gorter. „Hij zit nu in de derde en heeft in drie jaar nog maar drie onvoldoendes gehaald. Sociaal blijft het nog wel lastig. Hij heeft weinig vrienden.”

„Nu in deze coronatijd is het ook wel pittig”, moet ze bekennen. „Corona zei hem niet zoveel, maar de gevolgen waren voor hem wel heel belangrijk. Hij werd dwars. En hij hangt erg aan ons nu. Maar hij is ook een puber – en dus wil hij het zelf kunnen, zelf weten. Dat geeft conflicten.”

Robbert Minkhorst

Zeven tot tien procent van de Nederlandse kinderen heeft ernstige taalproblemen

'Dit is echt een vergeten groep kinderen'

Kinderen met een taalontwikkelingsstoornis (TOS) redden het meestal niet met alleen extra ondersteuning voor hun taalprobleem. Ze hebben juist ook hulp nodig om wegwijs te worden in het sociale verkeer, toonde pedagoog en taalkundige Neeltje van den Bedem aan.

Van den Bedem promoveerde vorige maand aan Universiteit Leiden op de relatie tussen TOS en sociaal-emotionele problematiek. Onderzoek naar kinderen met TOS liet meer sociaal-emotionele problemen zien, maar de oorzaak was nog onduidelijk. Want het is niet simpelweg de ernst van het taalprobleem dat verklaart wie wel en wie geen problemen ontwikkelt. Van den Bedem toonde voor het eerst een nadrukkelijk verband aan tussen taalproblemen en het omgaan met emoties, wat kinderen vervolgens kwetsbaar maakt voor gedragsproblemen of depressieve klachten.

„Vaak wordt er puur gekeken of er een taalprobleem is of niet. Maar bij een indicatiestelling voor het kind moet het niet alleen over taal gaan. Dat is heel kortzichtig”, zegt de onderzoeker. „En het is onbe-

grijpelijk, als je bedenkt wat een kind mist in zijn ontwikkeling dóór de taalproblemen. Het is dus niet zo dat de achterstand in sociaal-emotionele ontwikkeling is ingelopen als het taalprobleem is opgelost.”

Het is eerder omgekeerd: de taalproblemen zijn dan een trigger voor gedragsproblemen. Van den Bedem: „Internationale onderzoeken laten nu zien dat bij mensen die in aanraking zijn geweest met justitie, er flink veel taalproblemen zijn, en dus ook flink veel TOS. Maar dat wordt vaak niet herkend.”

„Taal heeft ook een sociale functie. TOS is voor mij de verzamelnaam voor kinderen met communicatieve problemen waarbij we niet goed snappen waar die vandaan komen. Kinderen kunnen door de TOS minder leren van hun sociale omgeving. Ze kunnen zichzelf niet goed duidelijk maken, begrijpen uitleg minder en hebben minder goede vrienden. Hierdoor missen ze belangrijke stappen in hun ontwikkeling en krijgen ze minder inzicht in zichzelf en anderen. Hierdoor raken ze teruggetrokken, omdat ze moeite hebben anderen te begrijpen en niet goed weten hoe ze contact kunnen

Neeltje van den Bedem.

FOTO PR

maken. Of ze worden heel onstuimig, of juist heel onhandig. Ze tonen meer agressie, minder zelfvertrouwen, meer angst, en ze kunnen depressieve klachten krijgen.”

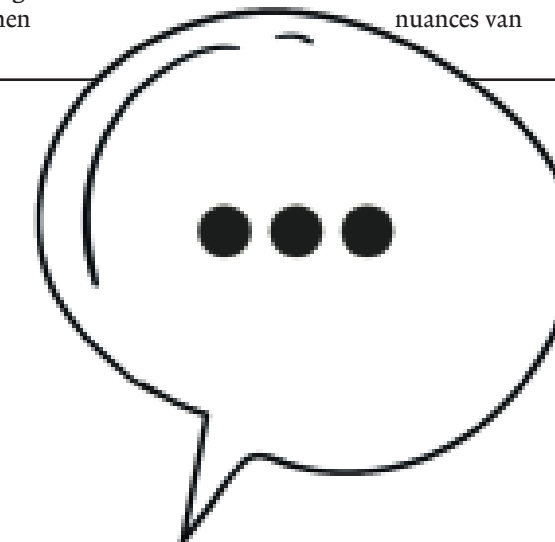
Van den Bedem ging aan de slag met wat zij duidt 'emotionele competentie'. „Het herkennen, begrijpen en reguleren van je emoties. De vele nuances van

wat je kunt voelen, en waarom. En hoe je dat onder woorden kunt brengen.” Blij, boos of verdrietig, dat gaat vaak nog wel. Maar trots, nieuwsgierig, of gefrustreerd: dat is al veel ingewikkelder. Juist dat inzicht in emoties is belangrijk om je gedrag te kunnen reguleren en positief met anderen om te gaan.

De onderzoeker werkte eerst zelf met kinderen met een taalontwikkelingsstoornis, om er zo achter te komen dat beschikbare begeleiding 'te veel focust op hun taalontwikkeling'. Van den Bedem hoopt dat er door haar promotiestudie meer mogelijkheden komen, ook financiële. Want een verzekeraar kan nu redeneren: „Kinderen met TOS hebben toch alleen een taalprobleem? Maar als dat verholpen is, zijn de andere problemen vaak niet weg.”

„ADHD, autisme, dyslexie: Iedereen kent dat. Terwijl zeven procent van de kinderen - sommigen denken zelfs al tot tien procent - een taalontwikkelingsstoornis heeft. Maar vrijwel niemand kent TOS. Dat is echt ongelooflijk. Daardoor worden problemen niet herkend en niet begrepen. Dit is echt een vergeten groep.”

Robbert Minkhorst

Leidse onderzoeker promoveert op taalproblemen